

शुद्धिपत्रक-प्राथमिक/उच्च प्राथमिक/माध्यमिक
व उच्च माध्यमिक विद्यालय/ कनिष्ठ
महाविद्यालयामधील शिक्षकांची शैक्षणिक व
व्यावसायिक अर्हता निश्चित करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग,
शासन शुद्धिपत्रक क्र. संकीर्ण- २०१८/प्र.क्र.३९७/टीएनटी-१,
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२.
दिनांक : २५ फेब्रुवारी, २०१९

वाचा :- शासन निर्णय, समक्रमांक दि.०७/०२/२०१९

शुद्धिपत्रक :-

वाचा येथील शासन निर्णय दि.०७.०२.२०१९ मधील परिशिष्ट "अ" ते "ड" अधिक्रमित करण्यात येत आहे. सुधारित परिशिष्ट "अ" ते "ड" सोबत जोडल्याप्रमाणे आहे.

२. सदर शासन शुद्धिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०१९०२२५१७३४५८७७२१ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Swapnil Yashwantrao
Kapadnis

Digitaly signed by Swapnil Yashwantrao Kapadnis
DN: c=IN, o=Government Of Maharashtra, ou=School
Education And Sports Department, postalCode=400032,
st=Maharashtra,
3.6.4.01=046277915572a306c348b3271d81341e1c4ca04be
6ce77859545e24787906, cn=Swapnil Yashwantrao Kapadnis
Date: 2019.02.25 17:54:01 +05'30'

(स्वप्निल कापडणीस)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत:-

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ३) मा. विरोधी पक्षनेता, विधान परिषद/विधान सभा महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
- ४) मा. मंत्री (शालेय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव.
- ५) मा. मंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव.
- ६) मा. राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव.

- ७) मा. विधान परिषद/विधान सभा सदस्य (सर्व), विधान भवन, मुंबई.
- ८) मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक.
- ९) अप्पर मुख्य सचिव, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, मंत्रालय मुंबई.
- १०) अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव, (सर्व) मंत्रालय, मुंबई.
- ११) आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १२) आयुक्त, महाराष्ट्र प्राथमिक शिक्षण परिषद, पुणे.
- १३) शिक्षण संचालक (प्राथमिक), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १४) शिक्षण संचालक (माध्यमिक व उच्च माध्यमिक), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १५) संचालक, महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद, पुणे.
- १६) अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ.
- १७) विभागीय आयुक्त (महसूल विभाग) सर्व
- १८) सर्व जिल्हाधिकारी,
- १९) आयुक्त, महानगरपालिका (सर्व)
- २०) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- २१) मुख्य अधिकारी, नगर पालिका/नगर परिषद (सर्व)
- २२) सर्व विभागीय शिक्षण उपसंचालक.
- २३) सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, मंत्रालय मुंबई.
- २४) सर्व शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक/माध्यमिक), जिल्हा परिषद.
- २५) शिक्षण निरीक्षक (उत्तर/दक्षिण/पश्चिम), मुंबई
- २५) निवड नस्ती (टिएनटी-१)

परिशिष्ट "अ"

अध्यापनाचे विषय	इयत्ता १ ली ते ५ वी या वर्गासाठी शिक्षकांची शैक्षणिक व व्यावसायिक अर्हता
इयत्ता १ ली ते ५ वी या वर्गासाठीचे सर्व विषय	<p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यताप्राप्त संस्थेची दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणातील (B.El.Ed.) परीक्षा उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त मंडळाची किमान ४५% गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र दोन वर्षांची पदविका परीक्षा (D.T.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड परीक्षा उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>TCH (महाराष्ट्र - कर्नाटक सीमावर्ती भागातील ८६५ गावांतील उमेदवार संदर्भात कर्नाटक राज्याची TCH परीक्षा उत्तीर्ण)</p> <p>(टिप : जे उमेदवार बी.एड ही पात्रता पूर्ण करत असतील त्यांचा विचार नियुक्तीसंदर्भात इयत्ता १ ली ते ५ वीच्या वर्ग अध्यापनासाठी शिक्षक म्हणून करण्यात येईल. तथापि, त्यांनी सहा महिन्यांचा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषदेचा प्राथमिक शिक्षणशास्त्रातील अभ्यासक्रम Bridge course पूर्ण केलेला असणे बंधनकारक आहे).</p>

परिशिष्ट "ब"

अ.क्र	विषय	इयत्ता ६ वी ते ८ वी च्या वर्ग अध्यापनासाठी शिक्षकांची शैक्षणिक व व्यावसायिक आर्हता
१	इंग्रजी, मराठी, हिंदी, उर्दू, कन्नड, सिंधी, तेलुगु, गुजराती, तमिळ, मल्याळम, बंगाली, पंजाबी, संस्कृत	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.A.Ed. (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>
२	पर्शियन	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्शियन भाषा विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किंवा अलिम (Aalim) किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष) परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.A.Ed. (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>

३	अरेबिक	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची अरेबिक भाषा विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किंवा अलिम (Aalim) किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष)परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.A.Ed (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>
४	गणित	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गणित/ संख्याशास्त्र विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष)परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.Sc.Ed. (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>

५	विज्ञान	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची भौतिकशास्त्र/ रसायनशास्त्र/ वनस्पतीशास्त्र/ प्राणीशास्त्र/ जीव विज्ञान (Life Sciences)/पर्यावरणशास्त्र विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष)परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.Sc.Ed. (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>
६	इतिहास , भूगोल , सामाजिक शास्त्र	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची इतिहास/ भूगोल/अर्थशास्त्र/ राज्यशास्त्र/ समाजशास्त्र विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षाची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष)परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.A.Ed./B.Sc.Ed. (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>

७	गणित विज्ञान आणि	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गणित/ संख्याशास्त्र/ भौतिकशास्त्र / रसायनशास्त्र/ वनस्पतीशास्त्र/ प्राणीशास्त्र/ जीव विज्ञान (Life Sciences)/पर्यावरणशास्त्र विषयातील पदवी परीक्षा किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षास संबंधित विषयासह किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि दोन वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा (त्यास कोणतेही नाव दिले असो) उत्तीर्ण किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) किंवा शिक्षणशास्त्र पदवी - बी.एड (विशेष शिक्षण) राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषदेच्या २००२ च्या तरतूदीनुसार मान्यता प्राप्त विद्यापीठाची किमान ४५% गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि मान्यता प्राप्त संस्थेची शिक्षणशास्त्र विषयातील एक वर्षांची पदवी (B.Ed.) उत्तीर्ण (त्यास कोणतेही नाव असो.)</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त मंडळाची किमान ५० % गुणांसह उच्च माध्यमिक (किंवा समकक्ष)परीक्षा उत्तीर्ण आणि संबंधित विषयातील ४ वर्षांची प्राथमिक शिक्षणशास्त्र पदवी परीक्षा (B.El.Ed.) उत्तीर्ण किंवा ४ वर्षांची B.Sc.Ed (किंवा समकक्ष) परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून उत्तीर्ण.</p>
---	------------------------	---

शासन शुद्धिपत्रक शा.शि. व क्री. वि. क्र. संकिर्ण-२०१८/प्र.क्र.३९७/टीएनटी-१ दि.२५ फेब्रुवारी, २०१९
परिशिष्ट "क"

अ.क्र	विषय	इयत्ता ९ वी व १० वीच्या वर्गासाठी शिक्षकांची शैक्षणिक व व्यावसायिक अर्हता
१	इंग्रजी, मराठी, हिंदी, उर्दू, कन्नड, सिंधी, तेलुगु, गुजराती, तमिळ, मल्याळम, बंगाली, पंजाबी, संस्कृत, पाली, अर्धमागधी, जर्मन, फ्रेंच, रशियन, जपानी	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदवी किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षात संबंधित विषयासह किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची संबंधित विषयातील पदवी परीक्षा B.A.Ed. (किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण
२	पर्शियन	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्शियन विषयातील पदवी किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षात संबंधित विषयासह किंवा आलिम (Aalim) किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची पदवी परीक्षा B.A.Ed. (किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण
३	अरेबिक	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची अरेबिक विषयातील पदवी किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षात संबंधित विषयासह किंवा आलिम (Aalim) किंवा फाजिल (Fazil) किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची पदवी परीक्षा B.A.Ed. (किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण
४	गणित	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गणित/ संख्याशास्त्र विषयातील पदवी किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षात संबंधित विषयासह किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची पदवी परीक्षा Bsc.Ed. (किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण

		<p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची पदवी परीक्षा B.A.Ed./ Bsc.Ed. (किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण</p>
१०	संरक्षणशास्त्र	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदवी किंवा सामान्य पदवी परीक्षा अंतिम वर्षात संबंधित विषयासह किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण मान्यताप्राप्त संस्थेतून शिक्षणशास्त्र पदवी (बी.एड) परीक्षा उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची पदवी परीक्षा B.A.Ed./B.Sc.Ed.(किंवा समकक्ष) संबंधित विषयातून किमान ५०% गुणांसह उत्तीर्ण.</p>
११.	शारीरिक शिक्षण	<p>शारीरिक शिक्षण या ऐच्छिक विषयासह पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>शारीरिक शिक्षण या ऐच्छिक विषयासह पदवी परीक्षा किमान ४५ % गुणांसह उत्तीर्ण आणि भारतीय विद्यापीठे किंवा भारतीय ऑलिम्पिक संघटना यांचे मार्फत आयोजित क्रिडा / मैदानी खेळ क्रिडा स्पर्धांमध्ये राष्ट्रीय किंवा राज्य किंवा आंतरविद्यापीठ स्तरावर सहभाग प्रमाणपत्र</p> <p>किंवा</p> <p>पदवी परीक्षा किमान ४५ % गुणांसह उत्तीर्ण आणि भारतीय विद्यापीठे किंवा भारतीय ऑलिम्पिक संघटना यांचे मार्फत आयोजित क्रिडा / मैदानी खेळ क्रिडा स्पर्धांमध्ये राष्ट्रीय किंवा राज्य किंवा आंतरविद्यापीठ स्तरावर सहभाग प्रमाणपत्र</p> <p>किंवा</p> <p>सेवेत असलेल्या प्रतिनियुक्त उमेदवारांचे संदर्भात (प्रशिक्षित शारीरिक शिक्षण शिक्षक /प्रशिक्षक)</p> <p>किमान ४५ % गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषदने अधिसूचित केल्याप्रमाणे (मान्यता निकष आणि प्रक्रिया नियम व अटी २००९ नुसार) किमान ३ वर्ष अध्यापनाचा अनुभव</p> <p>किंवा</p> <p>शारीरिक शिक्षण विषयातील पदवी परीक्षा किमान ४० % गुणांसह उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>शारीरिक शिक्षण या वैकल्पिक विषयासह पदवी परीक्षा किमान ४० % गुणांसह उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>शालेय , आंतर महाविद्यालयीन स्तरावर आयोजित क्रीडा/ मैदानी खेळांमध्ये सहभागी पदवीधर उमेदवार किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद (मान्यता निकष व प्रक्रिया) नियम २००७. अधिसूचना १०.१२.२००७ नुसार NCC -C' प्रमाणपत्र प्राप्त उमेदवार</p> <p>किंवा</p>

		<p>३ वर्षांची शारीरिक शिक्षण विषयातील पदवी परीक्षा B.P.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण किंवा राज्य/ विद्यापीठीय स्तरावर क्रीडा / मैदानी खेळ स्पर्धामध्ये सहभागी पदवीधर उमेदवार किंवा आंतर महाविद्यालयीन स्तरावर आयोजित क्रीडा/ मैदानी खेळांमध्ये प्रथम किंवा द्वितीय किंवा तृतीय स्थान प्राप्त आणि NCC -C' प्रमाणपत्र प्राप्त किंवा साहसी, धाडसी खेळ/क्रीडा प्रकारातील मूलभूत अभ्यासक्रम उत्तीर्ण पदवीधर उमेदवार किंवा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद ,अधिसूचना १३.११.२००२ मध्ये अधिसूचित केल्याप्रमाणे (मान्यता प्रस्ताव , प्रस्ताव दाखल करणेची कालमर्यादा , अध्यापक शिक्षण कार्यक्रम/ अभ्यासक्रम सुरु करण्याची मान्यता व त्यासाठी पूर्ण करावयाचे नियम आणि निकष)नियम २००९ . नुसार क्रीडा विज्ञान , क्रीडा व्यवस्थापन , क्रीडा प्रशिक्षण , योगा, ऑलिम्पिक शिक्षण , क्रीडा पत्रकारीता इत्यादी मधील एक वर्षाचे प्रशिक्षण व पदवी आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून किमान १ वर्ष कालावधीची शारीरिक शिक्षण विषयातील पदवी (B.P.Ed.) किंवा समकक्ष उत्तीर्ण</p>
--	--	--

शासन शुद्धिपत्रक शा.शि. व क्री. वि. क्र. संकिर्ण-२०१८/प्र.क्र.३१७/टीएनटी-१ दि. २५ फेब्रुवारी, २०१९

परिशिष्ट "ड"

अ.क्र	अध्यापनाचे विषय	इयत्ता ११ वी व १२ वी (उच्च माध्यमिक स्तरासाठी) शिक्षकांची शैक्षणिक व व्यावसायिक अर्हता
१	इंग्रजी , मराठी, हिंदी, उर्दू, कन्नड, सिंधी, तेलुगु, गुजराती, तमिळ , मल्याळम, बंगाली, पंजाबी, संस्कृत , पाली , अर्धमागधी , जर्मन , फ्रेंच रशियन, जपानी, स्पॅनिश, चिनी,	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.A.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
२	पर्शियन	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्शियन विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्शियन विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.A.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
३	अरेबिक	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची अरेबिक विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची अरेबिक विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.A.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
४	महाराष्ट्री प्राकृत	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संस्कृत/ पाली/ अर्धमागधी विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा

		मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संस्कृत/ पाली/ अर्धमागधी विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.A.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
५	गणित	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गणित / संख्याशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गणित / संख्याशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed./ Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
६	इतिहास, भूगोल,राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, मानसशास्त्र, भूशास्त्र/समाजशास्त्र/ संरक्षणशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed./ Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
७	तर्कशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची तर्कशास्त्र/तत्वज्ञान विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची तत्वज्ञान विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.A.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
८	वस्त्रशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Textile Chemistry विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा

		मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Textile Chemistry विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
९	शिक्षणशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची शिक्षणशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची शिक्षणशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed./ Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
१०	भौतिकशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Physics/Electronics/Applied Physics/Nuclear Physics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Physics/Electronics/Applied Physics/Nuclear Physics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
११	रसायनशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Chemistry (Organic/Inorganic/Physical/Biochemistry/ Analytical) विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.) परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Chemistry (Organic/Inorganic/Physical/Biochemistry/ Analytical) विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
१२	जीवशास्त्र	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Botany/ Zoology/ Environmental Science/ Life Sciences/ Bio Sciences/Microbiology/ Molecular Biology/ Plant Physiology/Biotechnology/Agriculture and Pest Management/ Genetics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण

		<p>परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Botany/ Zoology/ Environmental Science/ Life Sciences/ Bio Sciences/Microbiology/ Molecular Biology/ Plant Physiology/Biotechnology/Agriculture and Pest Management/ Genetics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण</p>
१३	पशुविज्ञान आणि तंत्रज्ञान Animal Science and Technology	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Veterinary Sciences/Biotechnology/Zoology/ Life Sciences विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Veterinary Sciences/Biotechnology/Zoology/ Life Sciences विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण</p>
१४	कृषी विज्ञान आणि तंत्रज्ञान Agricultural Science and Technology	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Agriculture Sciences/Biotechnology/Botany/ Life Sciences/ Microbiology विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Agriculture Sciences/ Biotechnology /Botany/ Life Sciences/ Microbiology विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण</p>
१५	अन्नशास्त्र व तंत्रज्ञान Food Science and Technology	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Food Science/ Food Processing/Food Technology विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Food Science/ Food Processing/Food Technology विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक</p>

		शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची Bsc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
१६	गृह व्यवस्थापन Home Management	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गृह विज्ञान (Home Science)/ Home Economics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची गृह विज्ञान (Home Science)/ Home Economics विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed/ B.Sc.Ed. किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण
१७	माहिती तंत्रज्ञान Information Technology	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Computer Science/ Computer Application/ Information Technology/ Computer Management विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण
१८	पुस्तकपालन व लेखाकर्म Book keeping and Accountancy	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण टीप : M.Com Applied / Business Economics असणारे उमेदवार पात्र नसतील.
१९	वाणिज्य संघटन व व्यवस्थापन Organization of Commerce and management	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून B.Ed.परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण

		टीप : M.Com Applied / Business Economics असणारे उमेदवार पात्र नसतील.
२०	चिटणीसाची कार्यपद्धती Secretarial Practice	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण टीप : M.Com Applied / Business Economics असणारे उमेदवार पात्र नसतील.
२१	सहकार Co-operation	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण किंवा मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची वाणिज्य शाखेची पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.A.Ed किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण टीप : M.Com Applied / Business Economics असणारे उमेदवार पात्र नसतील.
२२	Design and Colour	Graphic Designing सह GD Art / Architecture पदवी परीक्षा उत्तीर्ण
२३	History of Arts and Appreciation	Graphic Designing सह GD Art / Architecture पदवी परीक्षा उत्तीर्ण
२४	History of Development of Indian Music, Vocal Light Music, Vocal Classical music, Instrumental Music	मान्यताप्राप्त संस्था/ विद्यापीठाची संबंधित विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह (किंवा समकक्ष) उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण
२५	Child Development बाल विकास	मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Home Science/ Home Economics /Psychology/ Child Development विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा

		<p>किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA*) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची Home Science/ Home Economics /Psychology/ Child Development विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA*) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची बी.ए.एड (B.Sc.Ed.) किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण</p>
२६	Health and physical Education आरोग्य व शारीरिक शिक्षण	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची किमान ५० % गुणांसह पदवी परीक्षा उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून शारीरिक शिक्षण विषयातील पदव्युत्तर पदवी (M.P.Ed.) परीक्षा उत्तीर्ण</p>
२७	Environment Education पर्यावरण शिक्षण	<p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्यावरणशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५०% गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA*) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून बी.एड (B.Ed.)परीक्षा उत्तीर्ण</p> <p>किंवा</p> <p>मान्यताप्राप्त विद्यापीठाची पर्यावरणशास्त्र विषयातील पदव्युत्तर पदवी परीक्षा किमान ५० % गुणांसह किंवा समकक्ष Credit Grade (CGPA*) सह उत्तीर्ण आणि राष्ट्रीय अध्यापक शिक्षण परिषद मान्यताप्राप्त संस्थेतून ४ वर्षांची B.Sc.Ed किंवा समकक्ष परीक्षा उत्तीर्ण</p>

Note: * CGPA - Cumulative Grade Point Average
